

TA'LIM STANDARTLARI ASOSIDA CHIZMACHILIKNI O'QITISH: DIDAKTIK TALABLAR VA METODIK YECHIMLAR

Xolmatova Asalxon Halimjon qizi

Qo'qon davlat universiteti 3-kurs talabasi

Mamatqulov Rashidbek Ravshanbekovich

Qo'qonDU San'atshunoslik kafedrasasi v.b. dotsenti

ANNOTATSIYA: Mazkur ilmiy maqolada chizmachilik fanini ta'lim standartlari asosida o'qitishning nazariy-metodik asoslari hamda amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Bugungi kunda umumiy o'rta ta'lim va kasbiy ta'lim tizimida fanlarni o'qitishda ta'lim standartlariga rioya qilish, o'quv dasturi mazmunini me'yoriy talablar asosida tashkil etish hamda ta'lim natijalarini belgilangan kompetensiyalar bilan uyg'unlashtirish muhim vazifa hisoblanadi. Chizmachilik fanini standartlar asosida o'qitish o'quvchilarda grafik savodxonlikni shakllantirish, fazoviy tafakkurni rivojlantirish, texnik hujjatlar bilan ishlash ko'nikmasini hosil qilish hamda ishlab chiqarish va muhandislik sohalariga yo'naltirishda muhim o'rin egallaydi.

Kalit so'zlar: ta'lim standarti, chizmachilik, o'quv dasturi, kompetensiya, grafik savodxonlik, fazoviy tafakkur, me'yoriy hujjatlar, baholash mezonlari, amaliy mashg'ulot, muhandislik grafika.

Zamonaviy ta'lim tizimida fanlarni o'qitish jarayonini me'yoriy hujjatlar asosida tashkil etish ta'lim sifatini kafolatlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Davlat ta'lim standartlari (DTS) o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini belgilangan talablar asosida shakllantirishni nazarda tutadi. Bu jarayon o'qituvchidan darsni aniq maqsadga yo'naltirilgan holda rejalashtirishni, ta'lim mazmunini tizimli tashkil etishni hamda ta'lim natijalarini standartlar asosida baholashni talab qiladi.

Chizmachilik fani texnik va amaliy yo'nalishga ega bo'lib, o'quvchilarda grafik savodxonlikni, fazoviy tasavvurni va texnik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli chizmachilikni standartlar asosida o'qitish, avvalo, o'quvchilarning chizmalarni o'qish va tuzish ko'nikmalarini davlat talablari asosida rivojlantirishga imkon yaratadi.

Ta'lim standartlari asosida chizmachilikni o'qitish nafaqat o'quv materiallarini to'g'ri taqsimlash va ketma-ketlikni ta'minlash, balki o'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash uchun zarur bo'lgan amaliy kompetensiyalarni shakllantirishni ham ko'zda tutadi.

Davlat ta'lim standartlari ta'lim jarayonining minimal majburiy mazmuni, o'quv yuklamasi hajmi hamda ta'lim natijalariga qo'yiladigan talablarni belgilovchi me'yoriy hujjat hisoblanadi. DTS asosida har bir fan bo'yicha o'quv dasturi ishlab chiqiladi va o'qituvchi faoliyati shu asosda yo'lga qo'yiladi.

Chizmachilik faniga ta'lim standartlari quyidagi asosiy talablarni qo'yadi:

- chizmalarni o'qish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish;

- grafik tasvirlarni standartlarga muvofiq bajarish;
- proyeksiyalash qonuniyatlarini amaliy qo'llay olish;
- kesim va qirqimlarni to'g'ri tasvirlash;
- o'lcham qo'yish va texnik belgilarni qo'llash;
- detallar va buyumlarning yig'ma chizmalarini tushunish;
- chizmachilik asboblari va grafik materiallardan to'g'ri foydalanish.

Mazkur talablar o'quvchining grafik savodxonligi va texnik tafakkurini shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lib, ularning bajarilishi chizmachilik fanining asosiy natijaviy ko'rsatkichini belgilaydi.

Chizmachilik fanini standart asosida o'qitishda o'qituvchi o'quv dasturidagi mavzular ketma-ketligini didaktik qonuniyatlarga muvofiq rejalashtirishi zarur. Mazmun quyidagi tamoyillar asosida tuzilishi maqsadga muvofiq:

Birinchiidan, **oddiydan murakkabga** tamoyili. Avval chiziqlar, format, masshtab, shrift, o'lcham qo'yish kabi boshlang'ich elementlar o'rgatiladi, keyinchalik proyeksiyalar, kesimlar, qirqimlar va murakkab detallar chizish bosqichma-bosqich beriladi.

Ikkinchiidan, **nazariyani amaliyot bilan bog'lash** tamoyili. Har bir mavzu bo'yicha amaliy topshiriqlar berilishi DTS talablari bajarilishini ta'minlaydi.

Uchinchiidan, **tizimlilik va izchillik** tamoyili. Mavzular o'zaro bog'liq holda, o'quvchining avvalgi bilimlariga tayangan holda o'qitilishi lozim.

Standart talablarini to'liq amalga oshirish uchun dars jarayonida amaliy mashg'ulotlarga katta e'tibor berish muhim. Chunki chizmachilik fanining asosiy natijasi chizma mahsulotida aks etadi.

Ta'lim standartlari zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv bilan uzviy bog'liq bo'lib, chizmachilik fanida o'quvchilarda quyidagi kompetensiyalar shakllanishini talab etadi:

- **Grafik kompetensiya** – chizma tuzish va o'qish ko'nikmasi;
- **Texnik kompetensiya** – texnik jarayon va konstruktsiyalarni anglash;
- **Fazoviy tafakkur kompetensiyasi** – shaklni uch o'lchovda tasavvur qilish;
- **Amaliy faoliyat kompetensiyasi** – asboblardan ishlash va grafik topshiriqlarni bajarish;
- **Axborot-kommunikatsiya kompetensiyasi** – kompyuter grafik dasturlaridan foydalanish;
- **Ijodiy kompetensiya** – eskiz va dizayn elementlarini yaratish.

Chizmachilik fanining DTS asosidagi maqsadi o'quvchilarda mazkur kompetensiyalarni shakllantirish orqali ularni texnik yo'nalishdagi ta'lim bosqichlariga tayyorlashdan iborat.

Ta'lim standartlarini amalga oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhim hisoblanadi. Chunki DTS talablarini bajarish faqat ma'ruza va ko'rsatma orqali emas, balki o'quvchini faoliyatga jalb etish orqali samarali natija beradi.

Chizmachilik darslarida quyidagi metodlar samarali:

- **muammoli ta'lim** (detalni proyeksiyalash muammosi asosida o'qitish);
- **interfaol metodlar** ("Aqliy hujum", "Klaster", "Insert");

- **loyiha metodi** (kichik loyiha chizmalari tayyorlash);
- **fanlararo integratsiya** (geometriya, fizika, texnologiya bilan bog'lash);
- **AKT vositalari** (AutoCAD, 3D modellar, animatsion ko'rsatmalar).

Bu metodlar DTS talablarini chuqurroq o'zlashtirishga yordam beradi va o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Chizmachilik fanida baholash tizimi standartlarga muvofiq tashkil etilishi zarur. Baholashda quyidagi mezonlar asosiy hisoblanadi:

- chizma aniqligi va grafik madaniyat;
- proyeksiyalarni to'g'ri bajarish;
- o'lcham va belgilarni standart asosida qo'yish;
- chizmaning tozaligi va estetik ko'rinishi;
- mustaqil ishlash darajasi;
- topshiriqni belgilangan vaqt ichida bajarish.

Baholash jarayonida test nazorati bilan birga amaliy chizma ishlari, portfoliolar va ijodiy loyihalar ham qo'llanishi standart talablari bajarilishini kuchaytiradi.

Ta'lim standartlari asosida chizmachilik fanini o'qitish o'quv jarayonining tizimlilikini ta'minlaydi, o'quv mazmunini aniq maqsad va natijaga yo'naltiradi hamda o'quvchilarda grafik savodxonlik va texnik tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi. DTS talablari chizmachilik fanida nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirishni, standartlarga muvofiq chizma rasmiylashtirishni hamda kompetensiyalarni rivojlantirishni talab etadi.

Chizmachilik darslarini standartlar asosida samarali tashkil etish uchun o'qituvchi darsni to'g'ri rejalashtirishi, zamonaviy metodlardan foydalanishi, fanlararo integratsiyani kuchaytirishi va baholash tizimini me'yoriy mezonlar asosida olib borishi lozim. Natijada o'quvchilar texnik hujjatlar bilan ishlashga tayyor, fazoviy tafakkuri rivojlangan, amaliy grafik ko'nikmaga ega bo'lgan shaxs sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining umumiy o'rta ta'lim standartlariga oid qarorlari. – Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standarti. Umumiy o'rta ta'lim mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablar. – Toshkent.
4. Saidahmedov N.S. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Ishmuhamedov R.J. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2019.
6. Muslimov N.A. Kasbiy ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2018.
7. Xolmatov B. Chizmachilikni o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
8. Mirzayev A., Tursunov S. Muhandislik grafikasi. – Toshkent, 2020.
9. Zunnunov A. Chizmachilik va grafik savodxonlik asoslari. – Toshkent, 2017.
10. Abdullayeva M. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan, 2016.